

30. 10. 1942

«Tirpitz» fotografert av en norsk etterretningsagent, 8. august 1942. Fotografi fra boken.

Vanlige mennesker i krig

Av Einar Diesen

Utg. 11/1.83

Gunnar Pedersens «Mil-
tær motstand i nord
1940–1945» er egentlig en
vitenskapelig avhand-
ling, med et vell av nye
opplysninger som vidner
om grundige kildestudier.
Ikke minst bringer forfat-
teren interessante fakta
om norske baser på den
svenske side av grensen.

Dette er utvilsomt en av de
tyngste bøkene vi har hatt i vår
hånd denne julen. Og det skyl-
des ikke bare vekten av papiret
— det gjelder også innholdet
stoffet.

Den heter «Militer motstand:
Nord 1940–1945» og den er
egentlig en vitenskapelig av-
handling. Forfatteren, Gunnar
Pedersen, har opprinnelig skre-
vet den som en hovedoppgave
for embedseksamen i filolog,
ved Universitetet i Oslo og må
skal ikke ha lest mange sidene
før man nikker forståelsesfullt.
Ja, det er utvilsomt en hoved-
oppgave ved en embedseksa-
men.

Hensikten har vært å dekke
motstandsbevegelsen under den
tyske okkupasjon i fylke for fyl-
ke. Og på Gunnar Pedersens
part falt da Troms og strekni-
ger på de kanter.

Og la det være sagt med én
gang: Den oppgaven har han
tatt godt vare på.

Man skal ikke ha lest langt før
man forstår at her må man
være lys våken og helst ganske
godt på tå hev hvis man skal
kunne følge med. Når forfatte-
ren skal forklare hvordan RMO
og XU skal kunne samarbeide
med lokale grupper, og delvis
alene og delvis sammen med
SIS og OSS skal kunne foreta
seg noe — eller holde rede på
SL, FO IV og MI IV og hva de

fordriver tiden med — eller passe
på å holde fra hverandre
«Brynhild», «Karl», «Gemini»,
«Hydra» — for ikke å snakke om
«My» eller f.eks. «Martin», «Se-
pals» og «Perianth», må man
ikke duppe av et øyeblikk.

Det rareste er kanskje at man
meget fort oppdager at det slett
ikke er kjedelig å holde konsen-
trasjonen ved like — så lenge og
så intenst. Det er mulig at dette
ikke kan bli noen best-seller —
men den vil utvilsomt fascinerer
alle som selv har opplevet ett el-
ler annet som foregikk under
overflaten i de fem vanskelige
krigsårene. Og selv den som
måtte mene at dette vet jeg da
nok om, vil bli forbauset over
hvor mye nytt det går an å sam-
le sammen til en slik hovedopp-
gave. Forfatteren må ha drevet
noen fantastiske kildestudier —
han har da også lange lister
med henvisninger — ja, vi skul-
le være tilbøyelige til å tro at
han må ha fått tak i alt som fo-
regikk på de kanter.

Svært meget vil være nytt og
ukjent for de aller fleste. Hvor
mange er f.eks. oppmerksomme
på at navnet «Sepals» gjelder
baser som ble etablert på
svensk side av grensen, med
mere eller mindre stilltiende bi-
fall fra folk som man har hatt
en svakhet for å tillegge en
sterkt avvikende holdning til
det nordmenn foretok seg under
krigen.

Det er kanskje rimelig at fo-
fatteren — i en slik hovedopp-
gave — holder en ytterst saklig og
nøktern tone. Men det kan ikke
unngås at leseren av og til ser
for seg dramatiske situasjoner
som han kunne ønske en, skal vi
si, sterkere behandling. Der er
for eksempel i avsnittet om
«Arøy-tragedien» — et kapittel
som kostet oss mange gode, nor-
ske liv — en beretning hvor lese-
ren tvinges til å se for seg den

skrittvis utvikling av en ry-
stende tragedie. En tysk avde-
ling militærpolit sammen med
offiserer fra SIPO og Abwehr
tvinger en ung kvinne, Jørgild
Jørgensen, til å vise dem velen
til en hule hvor to agenter, In-
golf Aspaas og russeren Omski,
ligger skjult. Hun klarte å
ta seg inn til dem før tyskerne,
og de tre derinne hadde våpen,
de nektet å overgi seg, de skjøt
og det tok tyskerne flere timer
før de ved hjelp av håndgrana-
ter og flammekastere fikk drept
de tre i hulen.

Forfatteren bruker stort sett
fire linjer på å fortelle dette.

Men ikke all verdens saklige
nøkternhet kan hindre at forfat-
teren tegner et høyst mangefar-
vet bilde av de mennesker som i
disse fem årene trosset alle fa-
rer og gjorde hva de kunne for
at tyskerne ikke skulle få det
som de ønsket. Noe som også
lykkedes og ikke bare når det
gjaldt slagskipet «Tirpitz» hvis
sørgelige endelig er viet adskil-
lig omtale.

Og hva slags mennesker var
det som ofret liv og helse på
denne måten? Dette har profes-
sor Magne Skodvin fått meget
godt frem i innledningen til
Ragnar Ulsteins bok om Eng-
landsfartene.

— Å forstå at en motstands-
organisasjon ikke er noko
anna enn ei gruppe vanlige
menneske som gjør så godt de
kan, under dei vanskelegaste til-
høve og utan forebuling.

Akkurat. Og det må ha vært
utrolig mange slike vanlige
mennesker i Troms-traktene i
krigsårene.

Gunnar Pedersen: MILITÆR
MOTSTAND I NORD
1940–1945
Jakten på Tirpitz,
Arøytragedien, m.m. —
Universitetsforlaget